

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Trump Dönemi Amerikan Dış Politikasında Yeni Tarz-ı Siyaset: Hegemonyanın Gerileyişi

The New Political Style in American Foreign Policy of Trump's Period: Decline of the Hegemony

Gökhan OĞUZ

Dr.Öğr.Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, goguz@nku.edu.tr
Orcid ID: 0000-0003-4894-0846

Öz: Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı seçilmesi hem Amerikan iç siyaseti, hem de Amerikan dış politikası ve uluslararası düzen açısından bir kırılma noktasına işaret etmektedir. Dış politikaya ilişkin olarak, Trump liderliğindeki ABD'nin söylem ve eylem düzeyinde yerleşik düzen karşıtı bir yaklaşım sergilemesi, liberal değerlere dayalı yerleşik küresel düzenin akıbetine ilişkin endişeleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, ABD'nin inşasına öncülük ettiği uluslararası hegemonik düzenin ve bu düzen içindeki hegemonik konumunun geleceğine dair bir belirsizlik söz konusudur. Bu çalışma da söz konusu belirsizliği anlama ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu amaca yönelik olarak, hegemonya kavramı ve bu kavramın da ağırlıklı olarak Gramsci-Cox çizgisindeki versiyonu, analitik çerçeve olarak tercih edilmiştir. İnceleme nesnesi olarak ise, ticaret, güvenlik, uluslararası anlaşmalar, çok taraflılık gibi alanlarda, hem Trump'ın söylem ve eylemlerinde, hem de Amerikan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi-2017'de ifade bulan politika tercihlerince biçimlendirilen Amerikan dış politikasındaki yeni siyaset tarzı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan dış politikası, Trump, hegemonya

Abstract: The election of Donald Trump as president of The United States of America (USA) points to a breaking point in terms of both American domestic politics, American foreign policy and international order. In relation to foreign policy, anti-establishment approach of the USA led by Trump at the level of discourse and action has raised concerns about the fate of the established global order based on liberal values. Therefore, there is uncertainty about the future of international hegemonic order whose construction the USA led and the hegemonic position of the USA in that order. This study tries to understand and make sense of this uncertainty. For this purpose, the concept of hegemony and its predominantly Gramsci-Cox version were chosen as the analytical framework. As the review object, the new political style in American foreign policy, shaped by policy preferences expressed both in Trump's discourses and actions and in the American National Security Document-2017 in areas such as trade, security, international agreements and multilateralism, were handled.

Keywords: American foreign policy, Trump, hegemony.

GİRİŞ

Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri başkanı seçilmesiyle birlikte uluslararası siyasette yeni bir döneme girilmiştir. Trump'ın, seçim kampanyası esnasındaki, yerleşik düzen karşıtı vaatleri ve seçildikten sonra bu vaatleri doğrultusunda politika tercihlerinde bulunması, yerleşik düzenin nereye evrileceği konusunda yorumları da beraberinde getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından liberal

Geliş Tarihi:24.09.2019

Kabul Tarihi:25.07.2022

Yayın Tarihi:31.08.2022

Atıf: Oğuz, G. (2022). Trump dönemi Amerikan dış politikasında yeni tarz-ı siyaset: Hegemonyanın gerileyişi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 980-988. Doi: 10.33437/ksusb.624063

değerler ve bu değerlerin taşıyıcısı olan kural ve kurumlar temelinde tesis edilen ve Soğuk Savaş sonrasında zaferi ilân edilen yerleşik küresel düzenin, Trump liderliğindeki ABD'nin söylem ve eylem düzeyinde söz konusu değer, kural ve kurumları göz ardı eden bir dış politika yaklaşımı sergilemesi nedeniyle, akıbetinin ne olacağına ilişkin endişeler de yükselmiştir. Dolayısıyla, ABD'nin inşasına öncülük ettiği uluslararası hegemonik düzenin ve bu düzenin yürütücüsü olarak hegemonik liderliğinin geleceğine dair bir belirsizlik söz konusudur. Bu çalışma da söz konusu belirsizliği anlama ve anlamlandırmaya yönelik bir girişimdir. Bu girişimde analitik çerçeve olarak hegemonya kavramına başvurulacak ve bu kavramın da ağırlıklı olarak, Antonio Gramsci tarafından ortaya konulan ve Robert W. Cox tarafından uluslararası ilişkilere uyarlanan biçimi tercih edilecektir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikli olarak bir iktidar analiz aleti olarak hegemonya kavramı üzerinde durulacak, hegemonik bir yapıda rıza ya da konsensüs ve zor arasındaki kompozisyonun biçimi ele alınacak ve hegemonik bir yapının varlığının sürdürülmesinin hegemon açısından getirilerinin yanında maliyet oluşturu bir boyutunun da olduğuna değinilecektir.

Çalışmanın Trump dönemi ABD dış politikasına ilişkin bölümünde ise, uluslararası hegemonik düzenin ve ABD'nin bu düzendeki hegemonik liderliğinin evrileceği yöne ilişkin bir saptamada bulunabilmek için, Trump'ın başkanlığıyla birlikte Amerikan dış politikasında beliren yeni siyaset tarzı, hem Trump'ın söylem ve eylemleri temelinde, hem de dış politikanın stratejik yönelimlerini belirleyen Aralık 2017 tarihli Amerikan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde de yansımaları bulan ulusal hayati çıkarlar çerçevesinde ortaya konulan politika tercihleri temelinde incelenecektir.

Son bölümde, çalışmanın problemiği doğrultusunda, tercih edilen analitik çerçeve temel alınarak, Trump dönemi Amerikan dış politikasının, uluslararası alanda süregelen yerleşik hegemonik yapı ve dolayısıyla ABD'nin hegemonik konumu açısından ne anlam ifade ettiğine ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir.

İKTİDAR ANALİZ ALETİ OLARAK HEGEMONYA KAVRAMI

Antonio Gramsci'nin iktidar analizinde başvurduğu temel bir kavram olarak hegemonya, "fiziksel güç veya zor'u, düşünsel, ahlâki ve kültürel ikna ya da rıza ile birleştiren bir toplumsal ve siyasal kontrol biçimi"ni (Ransome, 2011: 179) ifade eder. Gramsci, zora dayalı yönetim ve konsensüse ya da rızaya dayalı yönetim arasındaki ayrımı, kendi terimleri içerisinde, tahakküm ve etik hegemonya (entelektüel ve moral liderlik) arasındaki karşıtlığa konumlandırır (Augelli ve Murphy, 1993: 127-128). Rıza ve güçten oluşan iki yönlü stratejinin özellikle konsensüse dayalı yönü üzerinde önemle duran Gramsci'ye göre hegemonik toplumsal denetim, ağırlıklı olarak konsensüse, yani rızaya dayalıdır (Ransome, 2011: 179-180). Bir başka deyişle, zor, hegemonik bir toplumsal denetimde rızanın gölgesinde kalır (Ransome, 2011: 187). Dolayısıyla yeniden üretimi gerekli kılan bir süreç olarak hegemonya, rızaya dayalı toplumsal denetim araçlarının daha fazla kullanılması yoluyla yeniden üretilir (Okur, 2015: 42).

Gramsci'nin hegemonya kavramı, 2. Dünya Savaşı'nın ardından biçimlenen ABD merkezli yeni dünya düzenine açıklama getirmek üzere Robert W. Cox tarafından uluslararası ilişkilere uyarlanmıştır (Okur, 2015: 40). Cox'un uyarladığı hâliyle, gücün toplumsal zeminine işaret eden, zor ve rızanın birlikteliğine dayalı hegemonya (Okur, 2015: 169) bir iktidar yapısıdır. Bu yapı, bir ideoloji ve bu ideolojinin taşıyıcılığını üstlenen kurumlarca sağlanan geniş tabanlı mutabakata dayanır (Okur, 2015: 59). Uluslararası ittifaklar ve kurumlar, hegemonik mantık içerisinde iktidarın yayılmasına imkân sağlamaktadırlar (Okur, 2015: 183). Bu noktada hegemonyanın sunduğu bir avantaj da söz konusudur. Hegemonya, işbirliği, rıza ve sisteme katılanların onu doğru, uygun ve yararlı kabul etmelerini sağlayacak bir toplumsallaşma yoluyla katı bir teritoryal kontrolü de gereksiz kılmaktadır. Katı bir teritoryal kontrolün yerini daha fonksiyonel olan, etkileşimin kuralları üzerinde kontrol almaktadır (Agnew, 2005: 16).

ZORA BAŞVURU VE HEGEMONYA ÖLÇÜTÜ OLARAK SORGULANAMAZLIK DERECEŚİ

Etik hegemonyanın mümkün olması için, sisteme tabi unsurların çıkarlarının sisteme dâhil edilmesini imâ eden genel bir meşruiyet ve rıza kaçınılmazdır (Gill, 1993: 40). Rızanın temin edilmesinde fikirler, yaşamsal bir fonksiyona sahiptir. Hâkim unsur tarafından ortaya konulan değerlerin, devlet ve devlet dışı güçlerin genel davranış kurallarını belirleyen evrensel normlar formunda ifade bulması, hegemonyanın tesis edilmesi için gerekli bir koşuldur (Cox, 1993: 62).

Dolayısıyla hegemonya, devlet ve devlet dışı unsurlardan oluşan bütün bir sisteme baştanbaşa nüfuz eden, düzenin doğasına ilişkin değerler ve anlayış biçimlerinden oluşan bir yapıyı ifade etmektedir. Hegemonik bir düzende söz konusu değerler ve anlayış biçimleri görece olarak istikrarlı ve sorgulanamazdır. Bunlar çoğu aktöre doğal düzen olarak görünür (Gill, 1993: 42). Bu bağlamda, sorgulanamazlık düzeyi hegemonik niteliğin saptanmasında bir ölçüt olarak belirmektedir.

Hegemonik ve hegemonik olmayan yapılar, zorun bilinçlerde işgal ettiği yere bakılarak birbirlerinden ayırt edilebilir. Hegemonik bir yapının güç temeli bilinçlerde geri planda kalırken, hegemonik olmayan bir yapıda ise daima ön plandadır. Kendini hegemonik bir misyonu yüklenmiş olarak gören bir liderlik, liderliğini yalnızca kendi çıkarlarına hizmet eden bir biçimde değil de, düzenin daha zayıf unsurlarının çıkarlarını da gözetken evrensel terimlerle ifadelendirdiğinde, rıza ve meşruiyeti elde ederek zora başvurma ihtiyacı duymayacaktır (Cox, 1996: 99). Zora başvurma seviyesindeki artış, düzenin hegemonik olma niteliğinde gerilemeye işaret etmektedir. Bir diğer deyişle, yeterli hegemonik toplumsal meşruiyetten yoksunluk durumunda güç/rıza ikili stratejisinde zor boyutuna çok daha yoğun olarak bel bağlanacaktır (Ransome, 2011: 183). Dolayısıyla zordan farklı düzeylerde bağımsızlaşan iktidar mekanizmalarının işlevselliği hegemonya için temel nitelikte bir öneme sahiptir (Okur, 2015: 20-21).

HEGEMONYANIN HEGEMONA GETİRDİĞİ MALİYET

Hegemonik istikrar teorisinin temel önermelerinden biri, düzenin varlığını devam ettirmesinin hegemonyanın sürekliliğini gerekli kılmasıdır (Keohane, 1984: 31). Ancak statükonun korunması, hegemonik güç açısından artan koruma maliyetlerini de beraberinde getirmektedir. Bunun anlamı, zaman içerisinde statükoyu koruma maliyetlerinin, statükonun ekonomik yararlarından daha hızlı artmasıdır. Nihâi noktada, siyasi, teritoryal ve ekonomik genişlemeden elde edilen gelirler, hegemonik pozisyonun maliyetlerini üstlenmede yetersiz kalmaktadır. Artan maliyetler ve azalan gelirlerle, hegemonyanın kârlılığı gittikçe azalır. Statükonun sürdürülmesinin gittikçe azalan kârlılığı, hegemonik güce ciddi finansal yükler getirir. Söz konusu finansal sorunun çözülmemesi ise, hegemonik gücün ekonomik ve askeri konumunun gittikçe aşınması sonucunu doğurur (Gilpin, 1981:169).

TRUMP'IN ABD BAŞKANLIĞI VE AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINDA YENİ TARZ-I SİYASET

Oldukça ses getiren Ateş ve Öfke kitabının yazarı Michael Wolff, Donald Trump'ın ABD başkanlığına seçilmesiyle dünyanın liberal liderliğinin felce uğradığına dikkat çeker (Wolff, 2018: 252). Öyle ki, ABD'de Trump yönetimince izlenen dış politikaya yöneltilen eleştirilerin ortaklaştığı nokta, ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bizzat tesis edilen liberal düzenin, yine kendisi tarafından yıkılmakta olduğudur (Güney, 2018a: 97). Trump'ın, Amerikan demokrasi tecrübesinin sonunu getireceği şeklinde görüş belirtenler olduğu gibi, Trump'ın başkanlığında ABD içindeki müesses nizâmın varlığını koruyup koruyamayacağı konusunda kuşku ifade eden yorumlar da vardır (McConnell, 2018: 11). Trump, bir taraftan ABD içindeki müesses nizâma ve küreselci unsurlara karşı mücadele verirken, diğer taraftan Obama yönetiminden daha farklı bir dış politika yaklaşımı sergilemektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda, Amerika'yı büyütme için ülke dışındaki sermayenin ülkeye çekilmesi ve ülke dışında yaşananlara karşı ABD'nin ilgisinin asgari düzeye çekilmesi şeklindeki stratejik tercih, uluslararası camiada küreselleşme ve neo-liberalizmin sona erebileceğine dair bir algı doğmasına neden olmuştur (Önsay, 2017: 69). Trump'ın daha seçim kampanyası sırasında korumacılık yanlısı politikaları savunması (Önsay, 2017: 35), anti-globalist denilebilecek bir yaklaşımla sınırların lüzumunu vurgulaması (Wolff, 2018: 20) ve "Önce Amerika", "Amerikalıyla Çalış" ve "Amerikan Malı Kullan" gibi sloganları kullanması (Önsay, 2017: 14) da söz konusu algıyı besleyen faktörler olmuştur.

Eylemlerine, alışılmış statüko kurallarına göre yön vermediğini belirten Trump (2017: 23), kendisinin öngörülemez oluşuna dikkat çeker (2017: 63). Kurallara uymamasının da ötesinde onları küçümsemesi, düzen bozuculuk (Wolff, 2018: 40), herhangi bir programa bağlı kalamamak ya da ilkesizlik (Wolff, 2018: 17) Trump'a atfedilen özellikler arasındadır. Dolayısıyla yeni Amerikan dış politika ve dış ilişkiler ortamı, diğer ülkelerin ABD ile ilişkilerinde izleyebilecekleri herhangi bir eylem kılavuzunun olmaması anlamına gelmektedir (Wolff, 2018: 253).

Trump'ın seçim kampanyası esnasında işaretleri görülen yeni siyaset anlayışının özelliği, bir uzlaşma sanatı olmak yerine bir çatışma sanatı olmasıdır (Wolff, 2018: 82). Bu siyaset tarzında, Fransız

tarihçi ve Sovyetolog Françoise Thom'un ahşap sıfatıyla nitelediği dilin özellikleri yansımaları bulmaktadır. Dünyanın Maniheistik bir biçimde iyiler ve kötüler olarak ikiye ayrılması da bu dilin özellikleri arasındadır (Kakutani, 2019: 69-70). Trump'ın yeni dış politika doktrininde de söylem düzeyinde, ABD'nin taraf olduğu "iyiler" ve karşıtlardan oluşan "kötüler" ayrımına sıklıkla başvurulduğu gözlenmektedir.

ABD'nin yeni siyaset tarzında, Trump'ın iş adamı olmasının etkisi de vardır. Amerikan siyasetine biraz ticari zekâ getirilmesi gerektiğini düşünen Trump (2017: 149), iş yaşamında başarı için güçlü bir iş adamınca kullanılması gerektiğine inandığı yöntemleri, Amerikan halkının çıkarlarını koruma vurgusuyla, siyasette de referans kabul etmektedir (Wolff, 2018: 122). Bu bağlamda, tam bir iş adamı yaklaşımı ile ABD'nin dünya üzerindeki mevcut politik ve sosyolojik yatırımlarının artık yararsız kaldığı düşüncesiyle, uluslararası ilişkilerin yeniden yapılandırılmasından ve tek taraflı ilişkilerin tesis edilmesinden yana bir yaklaşım sergilemektedir (Önsay, 2017: 47).

Trump (2017: 120), Amerikan yurttaşlarının çıkarlarının önceliğinin, Amerikan dış politikasında uzun süredir yokluğu hissedilen bir unsur olduğunu ve diğer ülkelerin Amerika ile ilgili düşüncelerini çok fazla önemsemediğini belirtmektedir. Trump'ın söz konusu fikirlerini teyit edercesine, egemenlik vurgusu ve ekonomik anlamda milliyetçi bir gündem, Amerikan dış politikasında ön plana çıkan belli başlı temalar arasında yer bulmaktadır (Wolff, 2018: 157). İşaret edilen hususlar Aralık 2017 tarihli Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde (National Security Strategy 2017 - NSS 2017) de yansımaları bulmuştur. Belgenin Trump imzalı Amerikalılara hitap yazısında, yürürlükte olan "Önce Amerika (America First)" dış politikası doğrultusunda, yurttaşların çıkarlarının öncelenmekte ve ulusun egemenlik haklarının korunmakta olduğu belirtilmiştir (NSS, 2017: I). Belgenin giriş bölümünde, korunması gerektiği belirtilen dört hayati ulusal çıkar dikkat çekilir. Bunlardan ilki, Amerikan halkını, Amerikan anavatanını ve Amerikan yaşam tarzını korumaktır. İkincisi, Amerika'nın refahını arttırmaktır. Bu hedef doğrultusunda, ticaret dengesizliklerini gidermek için adil ve karşılıklı ticari ilişkiler üzerinde ısrarlı olunacağı belirtilmektedir. Üçüncüsü, güçlü kalınarak barışın muhafazasıdır. Bu hedef doğrultusunda ordunun yeniden yapılandırılması lüzumu belirtilmekte ve müttefiklerden de ortak tehditlere karşı korunma için daha adil bir sorumluluk payı üstlenmeleri beklentisi dile getirilmektedir. Dördüncü hedef ise Amerikan etkisinin artırılmasıdır. Bu hedefe yönelik olarak, Amerikan çıkarlarını ve ilkelerini korumak için çok taraflı organizasyonlarda mücadele ve liderlik edileceği ifade edilmektedir. Egemenliğin güçlendirilmesi ise, bu dört ulusal çıkarın korunması için gerekli şart olarak vurgulanmaktadır (NSS, 2017: 3-4). Trump dönemi Amerikan dış politikasındaki yeni yaklaşım tarzını daha da belirgin kılabilmek için söz konusu dört hayati çıkar çerçevesinde ortaya konulan politika tercihlerinin somut olarak ortaya konulması gerekmektedir.

Eylemlerde Tek Taraflılık ve Uluslararası Anlaşmalardan Çekilme

Trump, ABD tarafından imzalanan tüm uluslararası ticaret anlaşmalarının yeniden ele alınması ve gerekmesi hâlinde iptal edilmesine ilişkin kararlı bir tutuma sahip gözükmektedir. Bu doğrultuda, başkan olmasının hemen ardından, küresel ticaretin yaklaşık yüzde kırkını oluşturan TPP (Trans Pacific Partnership) anlaşmasını iptal etmesi, konuya ilişkin kararlılığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Önsay, 2017: 45). Trump'ın TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership) anlaşması ile ilgili olarak da ikircikli bir yaklaşıma sahip olması (Dal, 2018: 33), bu anlaşmanın geleceğine dair kaygı uyandırmaktadır.

Trump'ın anlaşmalara ilişkin tutumu yalnızca ticari nitelikli anlaşmalarla sınırlı değildir. Trump, İran'ın nükleer programına dair, yaygın olarak İran Nükleer Anlaşması ya da İran Anlaşması olarak bilinen JCPOH (Joint Comprehensive Plan of Action)'dan da tek taraflı olarak çekilme kararı almıştır. Trump (2017: 19-20) bu anlaşmayı Amerikan tarihinin en kötü anlaşmalarından biri olarak nitelendirmiştir.

Trump döneminde ABD'nin çekildiği bir diğer anlaşma Paris İklim Anlaşması'dır. Aslında Trump'ın göreve gelmesinden sonra imzaladığı 13783 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK), Paris İklim Anlaşması'na karşı takınılan tavrın ipuçlarını vermektedir. Çevre politikasını değiştirmek amacıyla Steve Bannon tarafından titizlikle hazırlanan ve 1970'lerde yürürlüğe girmiş Ulusal Çevre Politikası Yasası'nı hükümsüz bırakan bu kararname, iklim değişikliğinin önüne geçmek üzere eyleme geçilmesi talimatını devreden çıkarmaktaydı (Wolff, 2018: 207-208). Buna paralel olarak, Çevre Koruma

Kurumu'nu birçok kez mahkemeye vermiş olan Scott Pruitt de kurumun başkanlığına getirilmişti. Kurumun yıllık bütçesinden, bütçenin yüzde 23'ünden fazlasına tekabül eden 2,5 milyar dolarlık kesinti yapılması, Beyaz Saray tarafından teklif edilmişti. Tüm bu süreç dikkate alındığında ABD'nin Paris İklim Anlaşması'dan çekildiğini açıklaması şaşırtıcı değildir. Suriye'nin de bu anlaşmayı imzalamasıyla, dünyada bu anlaşmaya karşı gelen tek ülke olarak ABD kalmıştır (Kakutani, 2019: 31-33).

Trump döneminde dış politikada izlenen tek taraflı politikanın bir tezahürü olarak ABD, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'ndan çekildiği gibi, tüm itirazlara rağmen Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımaktan da geri durmamıştır (Güney, 2018a: 98). İşaret edilen tüm bu tek taraflı eylemler ve yoğun çabalar neticesinde varılmış anlaşmaların bu şekilde göz ardı edilmesi, uluslararası sistemde çok taraflılığa dayalı liberal uzlaşının bizzat ABD eliyle yıkılmakta olduğunun bir göstergesidir.

Uluslararası Kurumların Göz Ardı Edilmesi

Müesses nizâmın sütunları olan kurumları önemsemeyen bir siyaset tarzına sahip olan Trump (Bekaroğlu, 2018: 85) dönemi dış politika anlayışının uluslararası düzene bakışında, kurumlar ya da normlar eksenli bir perspektif söz konusu değildir (Yeşiltaş, 2018: 49). ABD'nin, kuruluşuna yardım ettiği uluslararası kurumların istismar edildiğine ilişkin bir saptamada bulunan NSS-2017 (2017: 2)'de, baskıcı liderlerin sıklıkla çok taraflı örgütleri yozlaştırdıkları belirtilmektedir (NSS, 2017: 37). Uluslararası kurumlardaki nüfuz rekabetine işaret edilen belgede, otoriter aktörlerin uzun zamandan beri çok taraflı organların gücünü fark ettikleri ve bu organları kendi çıkarlarını geliştirmek için kullandıkları belirtilmekte, bu organlarda liderliğin düşmanlara kaptırılması hâlinde, ABD'nin lehine olacak gelişmeleri şekillendirme fırsatlarının kaçırılacağına dikkat çekilmektedir. Mevcut kurum ve kuralların modernizasyona ihtiyaç duyması halinde, ABD'nin güncelleme sürecinin liderliğini üstleneceği ifade edilmekle birlikte belgede çok önemli bir hususun altı çizilmektedir. Buna göre, Amerikan yurttaşları üzerinde otorite iddia eden ya da Amerikan anayasal çerçevesiyle çatışma içerisine giren kurumlar karşısında egemenlikten feragat edilmeyecektir (NSS, 2017: 40). Yoğun bir egemenlik vurgusu ve kurumların açık bir biçimde Amerikan çıkarlarına katkıları temelinde ele alınmaları, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana süregelen cari düzen içerisinde kurumların süregelen ontolojik konularının zeminini tahrip etmektedir.

Uluslararası kurumlarla ilgili olarak, Trump döneminde üzerinde durulan bir diğer nokta da, üye ülkeler arasındaki sorumluluk paylaşımı meselesidir. Bu durum hegemonik düzenin ABD'ye yüklediği maliyetlerle düzenin mevcut hâlinin sağladığı getiriler arasındaki dengenin bozulmasıyla alakalıdır. Diğer bir deyişle hegemonik yapının işletilmesinin maliyetinin ABD tarafından taşınmaması söz konusudur. İttifaklar sisteminin ABD'nin aleyhine çalışan bir yapı olarak nitelendirilmesi (Güney, 2018a: 99) de bu durumun uzantısında değerlendirilebilir. Bu bağlamda Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (NSS, 2017: 40)'nde de, herhangi bir kurum için ABD'den, oransal olarak çok daha fazla bir destek düzeyi talep edilmesi hâlinde, kurumun gerek yöneliminde gerekse faaliyetlerinde, verilen destekle orantılı bir nüfuz beklentisi içerisinde olunacağı belirtilmektedir.

Yeni Ticaret Politikası ve Ekonomik Güvenlik

Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde ABD'nin, 70 yıldır, karşılıklılık, serbest pazarlar ve serbest ticaret gibi Amerikan ilkelerinde kökleşmiş istikrarlı bir uluslararası ekonomik sistemin liderliğinin Amerikan ekonomik ve güvenlik çıkarlarına hizmet ettiği inancı üzerine temellenmiş bir stratejiyi benimsediği belirtilmektedir. Buna göre müttefiklerle ve ortaklarla birlikte çalışarak ABD, uluslararası ekonomiyi istikrarlı kılacak ve iki dünya savaşının çıkmasına katkıda bulunmuş uyuşmazlık noktalarını bertaraf edecek araçları oluşturan ve adil kurallar tesis eden bir grup finansal kuruluşun ve öteki ekonomik forumların oluşturulmasına öncülük etmiştir. Liberal ticaret sisteminin liberal değerleri paylaşmayan ülkelere doğru genişletilmesine ABD'nin yardımcı olduğu belirtilen belgede, söz konusu ülkelerin, serbest ticareti retorik olarak benimsedikleri ve bu sistemin faydalarını istismar ettikleri, ancak kurallara ve anlaşmalara seçici bir biçimde uydukları ifade edilmektedir. Bu doğrultuda, adaletsiz ticaret pratikleri, ABD'nin ticaret açığını arttıran faktörler arasında sayılmaktadır (NSS, 2017: 17). Rakiplerin uluslararası kurumlar ve küresel ticaretle entegre olmalarının onları daha güvenilir ve tehlikesiz ortaklara dönüştüreceği öncülüne dayalı önceki politikaların gözden geçirilmesi gereğine işaret edilen belgede, işaret edilen öncülün büyük ölçüde yanlışlandığına dikkat çekilmektedir (NSS, 2017: 3).

ABD'nin on yıllar boyunca adaletsiz ticaret pratiklerine göz yumduğu ifade edilen belgede (NSS, 2017: 19), ihlâllere, aldatmaya ve ekonomik saldırıya ABD'nin artık göz yummayacağı vurgulanmaktadır (NSS, 2017: 17). Ülkelerin haksız avantaj elde etmek için kuralları ihlâl etmeleri durumunda, ABD zorlayıcı yollara başvuracaktır (NSS, 2017: 19).

ABD'nin, artan ticaret açıkları karşısında, oluşumunda önemli bir rol oynadığı uluslararası kurumlarca yön verilen ve serbest ticaretin esas olduğu cari düzende gösterdikleri faaliyetler neticesinde ekonomilerini büyüten birtakım ülkeleri, serbest ticaret kurallarını ve kurumları istismarla suçlaması ve bu durumu ekonomik saldırı gibi terimlerle ifade etmesi, alınan ekonomik güvenlik tedbirleri kapsamında korumacı önlemlere başvurması, müesses uluslararası nizamın önemli sütunlarından biri olan liberal ticaretin temellerinin de yine ABD eliyle aşındırılmakta olduğunu göstermektedir.

Artan Güç Vurgusu

Trump dönemi Amerikan dış politikasında bir taraftan cari uluslararası düzenin kurucu unsurları olan uluslararası kurumlar ve değerler temelinde liberal konsensüs aşındırılırken, diğer taraftan güce verilen ağırlığın dozajı artmıştır. Güçlü olan kazansın tarzında bir dünya görüşüne sahip olan Trump (Kakutani, 2019: 110)'ın dış politikaya yaklaşımı, kendi deyişiyle "gücünü kullan" formülasyonu üzerine temellenmektedir (Trump, 2017: 50). Bu yaklaşımı destekler mahiyette, ekibinde de sonuç almak için Amerikan askeri gücünü kullanmaktan çekinmeyecek kişilere yer vermiştir (Önsay, 2017, 42-43). ABD'nin yeni dış politika yaklaşımına ilişkin olarak, "Haydut süper güç doktrini" nitelemesi de başvurulan yorumlar arasındadır (Güney, 2018a: 97).

Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin muazzam avantajlarla tek süper güç olarak belirmesinin memnuniyet halini beslediği belirtilen NSS-2017'de, Ameriksan gücünün karşı gelinemezliğine ve kendi kendini sürdürebilir olduğuna ilişkin bir inancın bu duruma eşlik ettiğine dikkat çekilir (NSS, 2017: 2). 90'lardan itibaren sergilenen ileri düzeydeki bu stratejik rahatlıkla birlikte, ABD'nin askeri üstünlüğünün garanti olduğu ve demokratik bir barışın kaçınılmaz olduğu varsayılmış, liberal-demokratik genişlemenin ve kapsayıcılığın uluslararası ilişkilerin doğasını değiştireceğine, rekabetin barışçıl bir işbirliğine yol açacağına inanılmıştır. Ancak bu inancın aksine büyük güç rekabetinin geri döndüğü vurgulanan NSS-2017'de, ABD'nin rakipleri olarak Rusya ve Çin bölgesel ve küresel düzeyde nüfuz alanlarını genişletmeye ve uluslararası düzeni kendi lehlerine değiştirmeye çalışan güçler olarak konumlandırılmıştır (NSS, 2017: 27). Dolayısıyla güç rekabeti NSS-2017'de altı çizilen bir ana tema olarak belirmektedir. Güç temelinde bir rekabetin unsuru olarak Amerikan askeri üstünlüğünün sürdürülmesi bir görev olarak tanımlanmış (NSS, 2017: 3) ve bu doğrultuda, belgenin daha takdim kısmında, Amerikan ordusuna tarihi denilebilecek ölçekte yatırımların yapılmakta olduğu belirtilmiştir (NSS, 2017: 1). Müttefiklerle güç pozisyonundan işbirliği alanlarının aranacağı belirtilen belgede, orduyu diğer tüm güç araçlarıyla entegre bir hâlde ve rakipsiz konumda tutmak, bu amacın başta gelen aracı olarak ifade edilmektedir (NSS, 2017: 26).

Rıza ya da konsensüsten ziyade "cezalandırma tehdidi aracılığıyla caydırma" olarak ifadelendirilebilecek bir yaklaşımın (Güney, 2018b: 55) egemen olduğu NSS-2017, söz konusu yaklaşımı destekleyen bir unsur olarak, ABD'nin nükleer kapasitesinin ve silahlarının muhafaza ve modernizasyonu üzerinde de önemle durmaktadır (NSS, 2017: 30-31). Bu bağlamda kaydedilmesi gereken önemli bir gelişme de, 1987 yılının Aralık ayında ABD ve eski Sovyetler Birliği arasında imzalanan, kısaca INF Anlaşması (The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty) olarak bilinen Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Anlaşması'ndan 02 Ağustos 2019 tarihinde ABD'nin çekilmiş olmasıdır (NATO, 2019). Yine ekonomik diplomasi araçları olarak adlandırılan, her türlü ekonomik baskı enstrümanının, barış ve güvenliğe tehdit olarak görülen devletlere karşı kullanımının öngörülmesi, caydırıcılığın bir boyutunu teşkil etmektedir (NSS, 2017: 34). Rıza, konsensüs ya da liberal bir işbirliği yerine belgede "zor" unsurlarının bu kadar fazla vurgulanması, belgeye rehberlik eden ilke esas alındığında daha da anlaşılır olmaktadır. İlkeli realizm (principled realism) olarak adlandırılan bu ilke, uluslararası siyasette gücün merkezi rolünü esas kabul etmekte, barışçıl bir dünya için en güçlü umut olarak egemen devletleri işaret etmekte ve net bir biçimde Amerikan ulusal çıkarlarını ortaya koymaktadır (NSS, 2017: 55).

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin hemen ardından, ünlü Amerikan siyaset felsefecisi Francis Fukuyama, tarihin sonunun geldiği öngörüsünde bulunmuştu. "Tarihin sonu" görüşüne göre, komünizmin yıkılmasıyla birlikte zaferini ilân etmiş olan serbest pazar liberal demokrasisi, bundan böyle insanlığın nihâi yönetim formu olacaktı. Uluslararası atmosferi biçimlendiren Fukuyama'nın argümanına göre, küreselleşme aracılığıyla liberalizm küre ölçeğinde yayılacak, kuralların ve kurumların yönetimi güç politikasının yerini alacaktı. Ulusötesi organlar ise bu ideallerin cisimleştiği yerler olacaktı (Tharoor, 2017). Trump'ın ABD başkanı seçilmesi, sözü edilen bu beklentiler dikkate alındığında önemli bir kırılma noktasını ifade etmektedir. Çalışmada ortaya konulan söylem ve eylemleri temel alındığında, ilkeler ve evrensel değerler temelinde bir dış politika yaklaşımı takip etmeyeceği anlaşılan Trump yönetiminin bu tavrı, Freedom House tarafından yayınlanan Freedom in the World 2018 raporunda da yansımaları bulmuştur. Rapora göre, Trump yönetimi, 70 yılı aşkın bir süredir ABD politikasına yön veren ve Amerikan liderliğinin temelini biçimlendiren ilkeleri bir kenara bırakma niyetini hem söylemleriyle hem de eylemleriyle açık bir şekilde ortaya koymuştur. Rapor, Trump yönetiminin ilk yılının, Amerikan tarihinin en hızlı demokrasi erozyonunu beraberinde getirdiğini belirtmektedir (Freedom House, 2018). Pek çok gözlemci gibi, kurumların yavaş yavaş aşındırılmasından kaygı duyan ve 25 yıl önce demokrasilerin geriye çevrilebilirliklerine ilişkin herhangi bir kanı veya teoriye sahip olmadığını belirten Fukuyama'nın, yoluna çıkan herşeyin meşruiyetini tartışmaya açmaya istekli Trump gibi bir başkanın yönetime gelmesiyle birlikte, söz konusu geriye çevrilebilirliğin net olarak mümkün olduğunu düşünmesi (Tharoor, 2017) oldukça ironiktir.

Çalışmada ortaya konulan Trump dönemi dış politika tercihleri, Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde yürürlükte olan Amerikan dış politikasını nitelendirmek üzere kullanılan "Önce Amerika" sloganını gerçekleştirmiştir. Bu tablo, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin öncülüğünde biçimlendirilen hegemonik düzenin akibeti açısından önemli sonuçları imâ etmektedir. Hegemonyanın varlığını sürdürebilmesi açısından sistemin yeniden üretim sürecinin işlemesi hayati bir önemi hâizdir. Uluslararası kural ve kurumların göz ardı edilmesi ve tartışmaya açılması, ticarete korumacı önlemlere başvurulması, çevre, ticaret, silahların kontrolü gibi konulardaki bağlayıcı uluslararası anlaşmalardan çekililmesi ve bu tür anlaşmalara kuşkuyla yaklaşılması, dolayısıyla "Önce Amerika" sloganını doğrularcasına, dış politika tercihlerinde tek taraflı bir yaklaşım sergilenmesi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından biçimlendirilen hegemonik uluslararası düzenin üzerine inşa olduğu konsensüsü temellendiren liberal çok taraflılık, kural ve kurumların yönetimi, serbest ticaret gibi değerlerin bizzat hegemonik güç tarafından aşındırılması anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle, ABD, hegemonik bir güç olarak, biçimlendirilmesine öncülük ettiği ve uluslararası davranışlara rehberlik eden değerleri, ilkeleri ve kuralları önemsizleştirmek suretiyle bizzat kendi eliyle, hegemonyanın sürekliliğini sağlayan rızanın yeniden üretimi sürecine ket vurmaktadır. Sorgulanamazlık düzeyi hegemonyanın önemli bir göstergesiye, dış politikadaki söylem ve eylemleriyle Trump dönemi ABD'si, hem yerleşik hegemonik düzenin hem de bu düzendeki hegemonik konumunun temellerini sarsmaktadır.

Hegemonyanın rıza ve konsensüs boyutunun zayıflamasına paralel olarak, çalışmada gösterildiği gibi, Trump dönemi ABD dış politikasında güce, bir diğer deyişle zor boyutuna verilen ağırlık artmıştır. Şüphesiz bu durum, sergilenen tek taraflılık ve artan egemenlik vurgusuyla tutarlılık içerisindedir. Ancak hegemonik bir yapı içerisindeki zor ya da güç - rıza skalasında zora ya da güce verilen ağırlığın artması hegemonyanın zayıflamasına işaret eder. Dolayısıyla artan güç vurgusu, Amerikan hegemonyasının zayıflamasının göstergesidir.

Trump'ın, yerleşik uluslararası düzenin yürütülmesine ilişkin olarak, ABD'nin mittefiklerine ve ortaklarına sürekli olarak daha fazla sorumluluk üstlenmeleri ve daha fazla yük almaları çağrısında bulunması, aslında ABD açısından sistem içerisindeki hegemonik konumun mali açıdan sürdürülebilir olmadığını da bir itirafı niteliğindedir. Hegemonik konumunun kendisine getirdiği maliyetleri taşıyamadığından, cari durumuyla hegemonya, ABD için bir yük haline gelmiştir.

Çalışmada ortaya konulan hususlar temelinde yapılan tüm bu değerlendirmeler ışığında şöyle bir tespitte bulunmak mümkündür: Trump yönetimi, dış politikaya ilişkin söylem ve eylemleriyle, ABD'nin kurulmasına öncülük ettiği ve hegemonik bir konuma sahip olduğu, İkinci Dünya Savaşı'nın sona

ermesinden bu yana süregelen ve Soğuk Savaş'ın ardından küreselleşme söylemleriyle tahkim edildiği varsayılan hegemonik düzenin, yine bizzat ABD eliyle sonunu ilân etmektedir.

KAYNAKÇA

Agnew, J. (2005), *Hegemony: The new shape of global power*, Philadelphia: Temple University Press, 2005.

Augelli E. & Murphy C. N. (1993), Gramsci and international relations: A general perspective and example from recent US policy toward the third world, *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, (Ed. Stephen Gill), Cambridge: Cambridge University Press, 127-147.

Bekaroğlu, E. A. (2018), *Amerikan müesses nizamı trumpizme karşı*, Trump ve Küresel Düzen, (Der. Anadolu Ajansı), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, 82-85.

Cox, R. W. (1993), Gramsci, hegemony and international relations: An essay in method, *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, (Ed. Stephen Gill), Cambridge: Cambridge University Press, 49-66.

Cox, R. W. (1996), Social forces, states, and world orders: Beyond international relations theory, *Approaches to World Order*, (Eds. Robert W. Cox - Timothy J. Sinclair), Cambridge: Cambridge University Press, 85-123.

Dal, E. P. (2018), *Yeni dönem Türk-Amerikan ilişkilerinde açmazlar ve fırsatlar*, Trump ve Küresel Düzen, (Der. Anadolu Ajansı), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, 30-33.

Freedom House (2018), *Freedom in the world 2018*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> (28.08.2019).

Gill, S. (1993), Epistemology, ontology, and the 'Italian school', *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, (Ed. Stephen Gill), Cambridge: Cambridge University Press, 21-48.

Gilpin, R. (1981), *War and change in world politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Güney, N. A. (2018a), Trump'ın 'Haydut' Amerikası ve ötekiler, *Trump ve Küresel Düzen*, (Der. Anadolu Ajansı), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, 96-99.

Güney, N. A. (2018b), Yeni Amerikan saldırganlığının dayanılmaz bunaltıcılığı, *Trump ve Küresel Düzen*, (Der. Anadolu Ajansı), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, 52-57.

Kakutani, M. (2019), *Hakikatin ölümü: Trump çağında yalancılık sanatı*, (Çev. Cesi Mizrahi), İstanbul: Doğan Kitap.

Keohane, R. O. (1984), *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*, Princeton: Princeton University Press.

McConnell, A. (2018), *Trump, 'Müesses Nizam' ve ABD demokrasisinin geleceği*, Trump ve Küresel Düzen, (Der. Anadolu Ajansı), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, 10-13.

National Security Strategy of the United States of America. (2017). <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, (15.07.2019).

NATO (2019), NATO and the INF Treaty, https://www.nato.int/cps/en/natohq/top_cs_166100.htm (01.09.2019).

Okur, M. A. (2015), *Emperyalizm hegemonya imparatorluk*, 3. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Önsay, M. (2017), *Trump ve yeni dünya düzeni*, İstanbul: Taşmektap Yayınları.

Ransome, P. (2011), *Antonio gramsci: Yeni bir giriş*, (Çev. Ali İhsan Başgöl), Ankara: Dipnot Yayınları.

Tharoor, I. (2017), *The man who declared the 'end of history' fears for democracy's future*, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/02/09/the-man-who-declared-the-end-of-history-fears-for-democracys-future/> (28.08.2019).

Trump, D. J. (2017), *Yeniden büyük amerika*, (Çev. İrem Sağlamer), İstanbul: Pegasus Yayınları.

Wolff, M. (2018), *Ateş ve öfke: Trump beyaz sarayı'nın içyüzü*, (Çev. Cesi Mizrahi), İstanbul: Doğan Kitap.

Yeşiltaş, M. (2018), *Retorik ile gerçeklik arasında Trump'ın ulusal güvenlik stratejisi*, Trump ve Küresel Düzen, (Der. Anadolu Ajansı), Ankara: Anadolu Ajansı Yayınları, 48-51.